

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt, negyedévre 1 frt 50 kr, az osztrák-magyar birodalmon kívüli országokba egy évre 7 frt; — egyes szám ára 12 kr. — Hirdetések díjja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr, bélyegdíj mindenik hirdetésnél külön-külön 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. Melléklési díj minden száz darabtól 1 frt 50 kr. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. — intézendők.

Református agenda. *)

Az osztrák ref. zsinat egyik főfeladatául egy agenda szerkesztését tűzte ki, mely tiszt teljesítésével az egyházkönyvügyi bizottság lón megbizva. E bizottság a ft. zsinathoz benyújtá e tárgyban tett munkálkodását s körvonalozta betérjesztvényében az irányt, melyet szem előtt tartott s a cél, melyet elérni törekedett. — Az ágendai kidolgozást Vesely cseh szuperintendens vezette. Ez agenda jelleme tiszta református, s oda lón irányozva minden törekvés, hogy az, a hely. confessio és heid. káté mellett mint harmadik megállhasson. Mindazon formulák, melyek a heid. kátéhoz toldalékban 300 év előtt először megjelentek, e kidolgozásban feltalálhatók. Áll két részből; egyik előadja, mi módon kell eljárni az egyházi élet terén előforduló egyes cselekményekkel szemben; a második rész áll annak előadásából, hogy e cselekményeknél mit kell beszélni. A működés előbb is a gyakorlati rész — melyet direktóriumnak neveznek — megoldásával kezdetett, aztán lett kidolgozva a második rész, mely az egyes formulákat tartalmazza.

A direktórium útmutató az egyházi élet terén működő egyének számára, mely ugyanis mutatja, mint kell eljárni egyes előforduló esetek alkalmával; főleg kívánatos és szükséges ez a hivatalukba először belépő ifju lelkészekre nézve. Több ily direktóriumot mutathatunk fel; ilyen a reformáció idejéből a zürichi Lavater Lajos által 1559-ben kiadott direktórium; továbbá Johannes à Lasco 1555-ben kiadott forma ac ratio című műve. Egy századdal később 1645-ben jelent meg hasonló direktórium az angol preszbiteri egyház számára s ujabban Skóciában és Amerikában szintén találunk ily direktóriumokat. A cseh atyafiak egyh. rendszabályzata is nem más, mint ily direktórium.

*) Készítette az osztrák ref. zsinat könyvügyi bizottsága, kizárólagos érvénnyel bir Cseh- és Morvaországban. A tárgyalás 1877. nov. 24. 26. és 28-án történt zsinati ülésben, mielőtt közlenők a zsinati tárgyalást, közre adjuk a javaslatot a mint elfogadtatott. Mi is zsinathoz készülünk, cseh s morva hitrokaink már alkotás terén működnek. Jó tudni nekünk mi történt szomszédunkban.
Szerk.

E direktórium által senkire kényszer nem gyakoroltatik; ez uton csak fel van mutatva — a mi református, erre törekedni kell. Az egyházkönyvügyi bizottság kifejezé abbéli óhaját, hogy a lelkésztestület lelkipásztori okossággal fogja keresztülvinni s bevenni ez ágendát.

A bizottság, e röviden jelzett betérjesztvényével kapcsolatban, az egyes vitákba bocsátkozás előtt leendő határozás végett, a magas ház elé e javaslatot nyújtá be:

„A református szokás a kiállítandó ágendában az egyes szakaszok közé kis betűkkel kitüntettessék.“ (Elfogadtatott)

Ismerjük meg most már az agenda egyes részeit.

A) Direktórium.

1. A nyilvános Istentisztelet rendéről.

Az istentisztelet mind vasárnapokon, mind a szabály szerint szokásos ünnepeken kétszer, ugymint délelőtt és délután tartatik. Délelőtti istentisztelet alkalmával, az egyházi beszéd alapjául felvételik egy nagyobb vagy kisebb szakasz a szentírásból; délutáni istentiszteletnél pedig egy kátébéli kérdés magyaráztatik vagy éppen egy bibliai szakasz alapján tartatik egyházi beszéd.

Az istentisztelet énekkel kezdődik, mely az egyház legősibb idői óta sőt már Izrael népénél is a nyilvános istentiszteletnek lényeges része volt s az is tartozik maradni

Arra kell törekedni, hogy a gyülekezet az éneklés kezdete előtt összegyűljön s e tekintetben az Ur igéjének szolgája — verbi divini minister — jó példával menjen elől. Az énekelendő zsoltárok vagy dicséretes választásánál, a lelkész mindig figyelemmel van az általa alapige gyanánt választott szentírásbeli szövegre.

Az elvégzett éneklés után a lelkész a szószékben vagy az Ur asztala mellett elmondja az egyh. beszéd előtti imát s elolvass egy szakaszt a szentírásból, mit a gyülekezet fennállva hallgat; ezután ének következik, minek bevégezdése után egy rövid fohászsal — miközben a gyülekezet ujjal felemelkedik — kezdetét veszi az egyh. beszéd. A lelkész elolvassa az általa előadás, magyarázás végett ki-

választott szentírásbeli szakaszt. Figyelem emelése végett a gyülekezet saját bibliájából utánolvassa azt, s az egész egyh. beszéd alatt magánál tartja a bibliát, hogy így utánkereshesse a lelkész által idézett s felkeresett helyeket. Egyh. beszéd szabályszerint egy óra hosszánál tovább nem tart.

A befejezett egyházi beszédet követi egy vers eléneklése, azt meg az utóima. A lelkész ezután a gyülekezet szives emlékezetébe ajánlja a szegényeket s a gyülekezet szükségét; mire a gyülekezet az Ur áldásával — mi ünnepeles fennállás mellett hallgattatik meg — elbocsáttatik. Végül jó a zárének; mire az egész gyülekezet eltávozik, előbb csendes imát rebegvén.

A délutáni istentisztelet kiválólag kátémagyarázatra szentelendő, hogy így a gyülekezeti tagok gyakoroltassanak s ügyesekké tétessenek arra nézve, hogy otthon az övéiknek, a hét folyama alatt, keresztyéni tudományunk főpontjaiban útmutatást adjanak.

A kátékérdések nyilvános meghallgatása és a katechizálás történhetik az idő és körülményekhez képest, a délelőtti vagy délutáni istentisztelettel kapcsolatban is. — Ekkor jelen lenni tartozik mindenki, a kit csak valamely sürgős ügy máshova nem szólít. Két vagy több presbiter kötelezve van a jelenlévésre.

Hét folyama alatt, kiváltképen télen — a hol csak lehetséges — alkalmas időt vagy órát kell keresni, melyben a gyülekezet számára Isten ígéje vagy egész levelek, avagy összefüggő szakaszok magyaráztassanak. Ily alkalomnál használhatja a lelkész a köznap elő- és utóimát.

A vasárnapi iskolák, hivatatlanok vagy épen nők által (I. Tim. II. 12. ellenére) ne vezettessenek.*) A presbiterium által, a lelkészszel bíró egyháztól távol eső faluba, egy vagy több kegyes és tanítói képességgel bíró férfi kineveztetik. Ezek aztán hétközben előkészülnek, a lelkész őket könyvekkel ellátja s bizonyítványokat nyernek avégre, hogy ők a hívők gyermekeit magok köré gyűjthessék és tanithassák. Lelkészszel ellátott faluban a vasárnapi iskolát maga a lelkész vezeti, ha a szükség úgy kívánja. Vasárnapi iskolába a felnőttek is meghivatnak, hogy a benők levő tehetség élesztessék s ha szólíttatnak, felelni is tartoznak.

II. A sz. sákramentomok kiszolgáltatásáról.

A szent keresztség kiszolgáltatása — a hol lehetséges — vasárnap a délelőtti istentisztelet után történjék. A lelkész, e szent cselekmény történetéről a gyülekezetet mindig a megelőző vasárnap értesíti. Rendesen bevárja, míg két vagy több gyermek jelentetik be a keresztelés

*) Az új és czélszerű angol-amerikai vasárnapi iskolákat nő nem vezeti, nem igazgatja ugyan, de a tanítói (monitrice) tisztet sikerrel viszi épen a hölgyvilág. Szerk.

végett. Ha a szüléktől nyomósan kívántatnék, hogy a keresztelés hétközben hajtassék végre, ez esetben a lelkész az ily szüléket vegye fel (Rom. XIV. 1.). A szószékről pedig, valamint a kátémagyarázatban figyelmeztessen minden babona kerülésére s az ígét fontolja meg szívből, úgy maga mint más részére; nem az vezet kárhozatra, ha a gyermekre nézve a keresztelés elmarad, hanem igenis a keresztség nem tisztelése, kicsinylése. Non defectus sed contemptus baptismi damnat, — Augustinus. Másfelől a szülék intessenek, hogy a keresztséget, ezen magas sákramentom iránti közönyösségből vagy könnyelműségből el ne mulasztják.

Az újszülött gyermek atyja, távolléte esetében pedig annak egy barátja, a lelkészt felkeresi a keresztelés érdekében s megnevezi a keresztszüléket. Ez azért történik, hogy a lelkésznek alkalma legyen megbeszélhetni négy szem közt mindent, főleg ha a gyermek szüleit vagy a keresztszüléket illetőleg valamit el kellett hallgatnia. A keresztszülék meghagyandók, de nem Krisztus vagy apostolai által ajánlva. (Adiaphorum.)

A nem házasságból született gyermekek, azon esetben, ha a pár a gyermek születése előtt egybekelt s hibás lépéseit töredelmesen megbánta, a házassági úton született gyermekekkel együtt kereszttelnek meg az egybegyült gyülekezet előtt.

Házasságon kívül született gyermekek ne keresztteltesse a gyülekezet előtt. (V. Móz. XXIII. 17. I. Kor. V. 9.) Nem házasságból született gyermekeknél nem lehet hajadon a keresztszüle.

Azon vasárnap már, melyen a keresztelés történik, a szülék és a keresztelendő csecsemőkhöz tartozók, a lelkész közelében a számokra elkészített helyeket elfoglalják. Az istentisztelet szokott módon folyik, csak hogy a lelkész a keresztséget is beszövi egyh. beszédje tárgyai közé. Prédikáció végével a gyülekezet énekel, mialatt a gyermekek a templomba hozatnak be. A keresztelési formulának szószékből elolvasása után felemelkednek helyeikről az atyák, keresztszülék és illetékes hozzátartozók; a formula szerint hozzájuk intézendő kérdésekre felelés alkalmával az anyák is, ha és amennyiben egészségi állapotuk megengedi hogy jelen lehessenek. Ekkor a szülék hozzák gyermeköket a lelkész elé — hivatván a presbiterium egy tagja által — kezdvén a legidősb gyermekkel, a keresztszülék kísérhetik őket. A lelkész mondja a gyermek nevét, az atya megerősíti, a szent cselekmény befejeztetik s visszatérnek ülőhelyeikre.

A keresztelési formulából tett záríma és az ének után, a gyülekezet az Ur áldásával elbocsáttatik.

A betegágyasok megáldása, hol az szokásban van, nem törlendő el minden további intézkedés nélkül; de a hol ez nem szokásos, oda be ne vitessék.

A megkeresztelt gyermekek az üdvigazságokban korán és szorgalommal taníttassanak, e célból főleg a káté használtassék. Azon gyermekek már, kik otthon és a lelkész által előkészítvék annyira, hogy az eléjük feltett kátébéli kérdésekre a káté szavaival megfelelni képesek, egyező vélemény folytán az Ur asztalához bocsáttatnak. Ez odabocsátásnál — *admissio* — szigoruan megőrizendő a vizsgálat jellege; ugyanis a gyermekek az egybegyült gyülekezet előtt bizonyosságot tesznek a tanról és hitről, melyben neveltettek.

A gyülekezet vénei a vizsgálat végeztével nyilatkoznak a felett, vajjon a gyermekek eléggé előhaladottaknak tarthatók-e a végre, hogy a tanítástól el és az uri szent vacsorához oda bocsáttassanak.

A lelkész gondoskodjék, hogy a gyermekek a fogadalmat szilárdul megtartsák; intse őket gyakran atyailag, hogy a halottakat és tanultakat megőrizzék s a gyülekezetet el ne hanyagolják. Zsid. X. 25.

Az uri szent vacsorával a gyülekezetek évenként négyszer élnek és pedig a főünnepeken, husvét, pünköst és karácsony alkalmával s egy őszi vasárnapon; e végből a gyülekezet a lelkész által a megelőző két vasárnap meghivatik.

Az utolsó prédikációban a bekövetkező ünnepélyre történik emlékezés, midőn az urvacsorához előkészítés formája is alkalmazható.

A gyülekezet egybeseregél a kiszolgáltatás napján a szokott délelőtti órában.

Az ének és ima után következik egy alkalmi egyh. beszéd, és ismét ének; ennek végeztével a lelkész egész terjedelmesen olvassa az urvacsorai formulát, a gyülekezet utánolvassva kísérvén. Az apostoli hitvallás elolvasása után, a gyülekezet éneklése közben lelkész lép a szószékből s az Ur asztalához közel, hol a készletek — kenyér és bor — vannak. Most megkezd az ünnepélyes cselekményt az agenda e szavaival: a végre, hogy Krisztus igazi mennyei kenyerével tápláltassunk. . . stb., s ekkor felhívja a gyülekezetet Sal. Péld. IX. 1—4. verseinek elolvasása közben. A kenyeret megszögvén, aztán nyujtván így szól: „Vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik, ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.“ A kehely nyujtása alkalmával így szól: „E pohár az újtestamentom az én vérem által, ezt cselekedjétek, valahányszor iszszátok az én emlékezetemre.“

Az elolvasott hálaadó ima után (l. a formulában) a gyülekezet a szokott módon elbocsáttatik.

A betegkommunió többé ne ajánltassék; az egészségesek intendők, hogy a halál bekövetkezési órája előtt gondoskodjanak a betegek lelki üdvéről.

III. A kulcs hatalma vagy a keresztyéni fegyelem

A kulcs hatalma vagy a keresztyéni fegyelem nem áll egyes vagy néhány egyházszolgának vagy más egyéneknek hatalmában, hanem az egész keresztyén gyülekezetnél van az, s úgy az egyház szolgálói mint a legkisebb egyháztag ennek vannak alávetve.

Hogy pedig minden jó rendben történjék, a keresztyén gyülekezet kiválaszt kebeléből egyes becsületes, istenfélő férfiakat, presbitereket, a kik a gyülekezet nevében az ige hirdetőivel egyetemben gyakorolják a fegyelmet.

Az ige szolgálja gyakorolja a fegyelmet közelebről, amennyiben ő a gyülekezet tagjai előtt a szent evangélium hirté-

tése által a mennyei hazát felnyitja és bezárja. (Heid. Káté LXXXIV. ks.)

A lelkész oldala mellett álló vének — presbiterek — segítnek a lelkészi hivatal gyakorlatában bő mértékben. Nevezetesen: ők őrködnek a felett, hogy az istenitisztelet és a szent sákramentomok méltatlan módon el ne hanyagoltassanak s általában hogy minden titkos és nyilvános botrány elhárítva legyen. A hol mindemellett az istenitisztelet és sákramentomok elhanyagolása vagy némi olyas botrány adná elő magát, ott és az esetben a presbiterek az ily egyéneket isméteiten és komolyan négy szem közt intsék meg. Oly egyénekekkel szemben pedig, kik a magán intelmeknek alig engedelmeskednek, a presbiterek az apostolok parancsa s ref. egyházunk szokása szerint gyakorolják a fegyelmet, a mint az heid. káténkban (85. ks.) ajánlva van.

Oly egyének tehát, kik vagy veszélyes hittévelyekkel, vagy nem keresztyéni viseletökkel a gyülekezetnek botrányt okoznak, első, második és harmad izben hiven és komolyan megintessenek, hogy jobbuljanak. A botrányt okozó első izbeni megintése magánosan történik a presbitériumtól kinevezett tag által. A másodszori megintés olyformán történik, hogy a botrányt okozó az egybegyült presbitérium által megdorgáltatik. A 3-mad izbeni intést a lelkész intézi a szószékből, de név megnevezése nélkül. Ha már ezek után sem térne helyes utra az illető s jobbulásának jeleit nem mutatja, az esetben a presbitérium őt, nevének a gyülekezetben való kinyilvánítása mellett, a szent sákramentomoktól eltiltással, a keresztyén gyülekezetből kizárja, míg csak nem ígér és nem mutat határozott javulást. (Máté XVIII. 15—17.) Az ily egyéneknek úgy a kitiltása mint az egyházba ujlag felvétele alkalmával a lelkész az ágendában előirt alakzatokhoz tartja magát. A presbiteri itélettől magasabb forumra apellálás útja nyitva áll. (l. R. V. §. 73, 10, 85, 1 a; 91, 2.)

IV. Házassági egybeköttetés.

A házassági egybeköttetést megelőzi három egymásután következő vasárnap, a szószékből történő kihirdetés s a házaspárnak a lelkésznél tett személyes jelentkezése. Ha már ez megtörtént, a házaspár a tanukkal, hozzátartozói s barátival egyetemben összegyülekezik a templomban s az első padokban helyet foglal, míg nem a lelkész a házaspárt és a tanukat maga elé szólítja. Ekkor előolvassa az ágendából a házassági formulát s bevégzi a cselekményt.

Oly házaspár, mely a házasság megkötése előtt elvált, ujlag csak két tanu előtt, a nyilvánosság kizárásával és pusztán az ágendai formula szerint eskethető meg.

V. Lelkészek és presbiterek megerősítése vagy ordinációja.

A lelkészek megerősítése imával, a gyülekezet szine előtt, szuperintendens és más jelenlevő hivataltestvérek kézzátétele által történik. Ily esetben használandó a lelkészek ordinációjára szolgáló alakzat.

A presbiterek megerősítése történik imával, a gyülekezet szine előtt, a lelkészi kézfogás és fogadalomtevés által. Ily alkalmal használandó a presbiterek ordinációjára szolgáló alakzat. (Mindkét jelzett formula az ágendában található fel.)

VI. Temetés.

A temetésnél minden világi pompa és babonás szertartások kerültsenek. A halottak megáldása egészben kiterjeszhető.

A temetésnél előforduló beszéd vagy prédikáció, az élők-höz szóló intelem (admonitio) jellemével birjon. Kivánatos a presbitérium élénk részvétele a temetésnél.

Egy, a gyülekezetből kizárt egyén temetésénél, ha hívő rokonai kívánják, az egyh. temetés meg nem tagadható.

Egy vétkes öngyilkos temetésénél azonban a lelkész és presbitérium minden részvételt absolute megtagadhat.

Kegyelmet nyert öngyilkosok részére, ha nem töredelmes és nem bűnbánó szívvel haltak meg, az egyh. temetés megtagadandó.

Minden alább jelzett esetben az ének és harangzugás mellőzendő.

B) Imák és alakzatok (formulae).

Az agenda második része magában foglalja az imákat és a szent cselekményeknél előforduló alakzatokat.

Ez imák és formák már, a bizottság által a ház elé terjesztettek s a zsinat által elfogadott indítvány értelmében egyesttetnek a direktóriummal. Ez úgy történik, hogy a direktórium egyes részei az egyes ágendai formák közé beillesztetnek.

A bizottságban felmerült azon kérdésre: mimódon kell bánni a Vesely szuperintendens terjedelmes munkájával, — határozatott, hogy a dús anyagból választás eszközendő. A pénz pont felett nem lett döntőleg határozva; mai napig kérdés, vajjon ki fogja fizetni ez ágendát. Sem a gyülekezetek, sem a magas e. főtanács nem rendelkezik pénzzel e tekintetben.

Az egyházkönyvügyi bizottság két indítványt terjesztett még elő; egyik ez: a zsinat az imákat és formulákat a direktóriumba beszöni határozza, takarékosági szempontból (elfogadtatott). Másik indítvány így hangzik: a magas zsinat által bizassék meg a comité, az oda illő szöveg felkeresése s annak az ágendába leendő behelyezése végett. (Elfogadtatott.) E két zsinórmértékkel vagy instructióval, a szerkesztési bizottság meg lön elégedve.

A bizottság a zsinat bevégződése után azonnal megkezdé működését, melynek eredményét az e. főtanács elé leteendő.

Bécs.

Közli

Erdős József.

KÖNYVISMERTETÉS.

Renan az evangéliomokról.

Ernest Renan: les Evangiles et la seconde generation chrétienne. Paris 1877. Calmann Lévy.*)

Renan terjedelmes műve a keresztyénség kezdeteiről, melyből eddigelé Jézus élete, az apostolok, sz. Pál, s az Antikrisztus, jelentek meg, vége felé közeledik; az előttünk lévő könyv az egész mű utolsóelötti kötete, mely a 74-ik évtől a 117-ikig terjedő tehát a második ker. nemzedék korszakát vagyis a három synoptikus evangéliom létrejötté idejét tárgyalja s így azon fontos idővel foglalkozik, mely a Jézus életével majdnem egyrangú, mert benne keletkezett s iratott meg a világra legnagyobb befolyást gyakorolt könyv, a — Jézus monda. Ez utóbbi szóval eléggé jellegeztük könyvünk theológiai értékét, és mégis ki

*) Renan e művét jeleztük Lapunk mult évi folyama 51-ik számában 438-ik oldalán, ugyanott tömör röviden el van mondva, minő ferditvény e szélső modern író kézalatti műve!! Lang is, Renan is nagyon szeretik a költészetet és a vallást összezavarni. Most adjuk a mű ismertetését egy ifju orientálisánk tollából. Szerk.

kell emelnünk, hogy Renan még sohasem volt oly lelkiismeretes történész, mint jelen művében. Sőt előszavában panaszt emel a német tudósok ellen, kik szilárd alappal bíró bizonyítékokat visszautasítanak s inkább gyenge erőtelten hypothézisekkel működnek s tetszelgő régészek merész kombinációikban gyönyörködnek. Mindenáron ujdonságokat gyártanak s tudatlannak, elmaradottnak mondanak mindenkit, ki minden ujdonsült doktor agyának árva lelenczét ápolása alá nem veszi. — Különb Renan ezen könyvében valóban tökéletesen uralja az idevágó ó és új, valamint legujabb irodalmat s mindenütt tekintettel van reá. E kötet legfontosabb feladata, mondje a szerző, az úgynevezett sünoptikus, a negyedik evangéliomhoz viszonyítva külön családot képző, három evaugéliom létrejöttének legalább valószínű módját felderíteni.

Hogy egyáltalában több különféle evangéliom létezik, ennek oka a szájhagyomány hosszú tartama. Kik az Ur körében mozogtak, véle személyes összeköttetésben állottak, nem gondoltak a látottak és hallottak szövegezésére, mert mindnyájan számítottak tisztelt Mesterök ígélet szerinti visszajövetelének még életökben való bekövetkezésére; ez okból csak szóval közölték a távol állókkal, a mit az Urról tudtak, és pedig kiki a mit tudott mindig ugyanazon szavakkal beszélte el. Csak midőn már sötét napok következtek be s ezek zivatarai kezdék sorokat letarolni s a halál kiméletlen aratása reményeiket, kilátásait elhomályosítá, érzék a szent emlékek írás általi megörökítésének szükségességét. Ekképen keletkeztek kisebb gyűjtemények, de melyek természetesen ténytartalomra úgy mint a közlöttek sorrendjére egymástól sokban különböztek; s ha ez egyes füzéseket a véletlen összehozta, az összehasonlítás következtében kiegészítések történtek, sőt utóbb itt-ott szebb hangzat vagy messziatikus jóslatokkal való jobb összhangzat kedvéért a szent emlékeket megváltoztatni sem átallák, így azután lassanként megtelt az eleve felállított erős keret, a messziaticismus, nem csekély számu különféle, egymással rokon de nem egyező képekkel. Legelsőben is csupán szájhagyományon nyugva, két evangéliom jött létre: az egyik süro-káld nyelven, mely azonban elveszett s csak az egyházatyák által közölt töredékekből ismeretes, a másik hellen nyelven, a Márk evangélioma, későbbiek egyesíték a még fenmaradt szájhagyományt az írásba foglalttal, mint a Máténak tulajdonított és a Lukács szerzette evangéliomok. Ezek után, már különválva a hagyomány élő gyökétől, czélzatosan s fontolgtatva szerkesztettek egybe Márcion s az u. n. apokruif evangéliomok. Renan hiszi, hogy Péter Rómában volt és egy bizonyos értelemben az ő műve Márknak evangélioma. Péter ugyanis nem tudott görögül s ezért Márk tolmácsszolgálatát vette igénybe; nem sokára pedig a néroi üldözés után Márk híven írásba foglalta Péternek a Jézust hirdető vagyis inkább a Jézust ismertető beszédeit. Márknál az anyag észtani elrendezése hiányos, némely tekintetben tökéletlen, Jézus életének egész szakaszait nem tartalmazza, de Márk világosságát, csekélységekbeni pontosságát, eredetiségét, festői elevenségét a későbbiek még utól sem érték. Egy bizonyos realizmus következtében vonásai nehézkesek s kemények, a Jézus jellem eszménysége szenved alattok; a beszédek szépségében s az adomák szerencsés csoportosításában az első és harmadik evangéliom felülmúlják Márkét, de emez mint történeti okmány túlsúlylyal bir. Márk evangéliomában Jézus él és cselekszik.

Azonban kik a fenséges süro-káld emlékeket ismerték, nem voltak megelégedve Péter száraz felfoágsával s fájdalommal

nélkülözték Márknál Jézus geneológiáját s gyermekora történetét; ők egy teljes evangéliomot kívántak; mely Márk közleményei mellett a kelet legjobb hagyományait is tekintetbe vevendé — és ez óhajnak megfelelt a „Máté szerinti“ szöveg. Szerző bőven részletezve felmutatja, miként egészített ki Márk hosszabb beszédek s előadások által, melyek a héber evangéliomok gyöngyeit képezék, és a hagyomány újabb bajtaival melyek már a keresztyén öntudat szülte rege-képződés gyümölcsei voltak. Világosan észrevehető Máténál apologetikai célzatok, különös tekintettel a pauperismusra, mely az anyagi térről átvitetett a szellemire; könnyen észlelhető a reflexió haladása, az igyekvés bizonyos vádakat megczáfolni, a Szentháromság hittételének csirája stb.

Mély tisztelettel szól Renán mindenütt az evangéliomokról, de különösen vonzón ir a Máté evangélioma szépségének titkáról; fényt sugárzó kövekből épült tündérpalotához hasonlítja, sokkal pompásabbnak tartja, de történelmileg csekélyebb értékűnek mint Márkét, ez a Jézus életének tényeire nézve az egyedüli hiteles okmány, s mégis Máté evangélioma a keresztyénség legfontosabb okmánya, mert híven s valószínűleg helyes rendben tartalmazza Jézus beszédeit. Valószínű, hogy Szüriában iratott, midőn a Rómában készült Márk ev. Ázsiába érkezett, s Máté nevét használták, hogy Márk elébe egy még nagyobb tekintélyt, egy valódi apostolt állíthassanak. Természetesen jó idő telhetett el addig, míg ez új átdolgozott kiadás Rómába visszatért s ezért nem feltűnő, hogy Lukács a Pál ap. hű utitársa, midőn 95 körül evangéliomát megírta, a bővített s javított keleti Márkot még nem ismeré. De maga Lukács is tökélyesbit, told-fold és pedig tisztán felismerhető célzattal. Ő inkább a pogányokhoz szít mint a zsidókhoz, kíméli a római kormányt, feltárja az idvesség kapuját minden hívő előtt, Jézus egyetlen kemény szavát is szelidítve oktató mezéül használja s a fügefának, mely Márknál és Máténál elszárad, időt s trágyát ad, hogy legalább később még gyümölcsözhesen; Lukács nemcsak felhasználja, de egyszersmind átdolgozza a hagyományt, a bűnöst hivatató kegyelem értelmében, nem a törvény immár a központ, mely körül minden forog — Jézus tisztelete és a hit léptek a törvény jogaiba; Lukács mintegy az átmenetet képezi, az első két s a negyedik evangéliom között. Történeti értékét, hitelességét Lukácsnak épenséggel nem ismeri el Renán, annál nagyobb irodalmi becsben tartja, mert evangélioma jól átgondolt tervszerű összefüggő egészet képez, melyben drámai elevenség idyli kedélyes vidámsággal van párosítva, hol minden sir, minden nevet, minden éneket: mindenütt könyűk és dicső énekek, ez egy új nép himnusza, hozsánnája, a kicsinyeknek és alázatosoknak, kik a mennyek országába akarnak vezetetni; a gyermekkor szent lelke, az öröm s buzgóság lelke, a keresztyén érzület legelső eredetiségében, hasonlíthatlan nyájas színeket kölcsönöznek az egész regének. Szakadárságnak még csak nyoma sincs itten, szemrehányásokat, kemény szavakat az üdvét eljászotta ó nép ellen itt nem találhatunk. Szébb könyv nem létezik. Határtalan gyönyört érezhetett a szerző, mikor írta.

Lukács az evangéliomi hagyomány átgondolt összegeztése utolsó fokát képviseli; az ő nyomában már csak apokrif evangéliomok támadnak, melyek csupán laposra tapossák az utat, újabb okmányok használása nélkül. Később azonban Márk Lukács és ál-Máté még nem voltak képesek a ker. ájtatosságot kielégíteni, s akkor lépett fel egy evangéliom oly igénnyel, hogy az előbbieket elhomályosítsa. — Hogy az evangéliomi szövegek

egyike sem nyomhatta el a másikat, ámbár az egyes szövegekkel való elégedetlenség szülte a későbbieket, valamint, hogy az egyház a különféle szövegek megtartásával ellenmondások örvényébe merülve maga ingatta meg történelmi létalapját — ezeknek bővebb fejtegetését s okszerűségét, az egész műnek még hiányzó utolsó kötetében fogjuk meglelni. Jelen munkájában szerző csak célzatokból sejteti véleményét.

Valószínű, hogy János apostol, sok veszély és fáradság alól menekülve Efézust választá lakhelyül s ugyanott meghalt késő vénységben, felette tisztelve a kelet egyházaitól, számtalan tanítványok körében. Mily gazdag élet pezsegetett e körben! Nemde János az Ur kedvenc tanítványának tartá magát? Vajjon nem nyomultak-e kívülről e körbe tanok, melyeket később Jánoséinak híreszteltek? Vajjon a tanítványok köre, amaz új után áhító, új iránt fogékony lelkek serege nem vehette-e rá az elyengült öreget, hogy ismerné el sajátjainak a bennök támadt eszméket? A keresztyénség eredete körüli kutatások legnehezebb kérdései ezek: Miként juthatott Philónak platonizáló judaizmusa a negyedik evangéliomba? Renán úgy látszik nem átalija Ephézus — mint mondja — csalfa (dècevante) egyházát az öntudatos csalás és a pia fraus bélyegével illetni. Bizonyára Márk és Lukácstól eltérőleg beszélte el János a Jézus életét, s ha a sejtelen nem csal, úgy közleményeiben nagyobb szerepet tulajdonított magának mint minő amazok szerint kelt legyen, de Jézusnak a logoszszal való egységének fogalmáról alig lehet szó a merev zsidónál Jánosnál, nem valószínűtlen azonban, hogy alexandriai gondolatok szivárogtak iskolájába, s tanítványai, kik reá hivatkoztak, tekintélyére támaszkodtak, mégis — tán öntudatlanul — elhajlottak tőle. Bizonytalan, ki szerzé János jelenéses könyvét; az okok hitelessége ellen ép annyit nyomnak mint a koholt volta ellen felhozott érvek; ugyanezen homály fedí a János-féle művek egy más osztályát, a leveleket. Annyi bizonyos, hogy János nem lehet mindazon művek szerzője, melyek nevét viselik; meglehet azonban, hogy egyikök sem származott tőle. — Ezeken kívül foglalkozik még a jelen ötödik kötet a keresztyénségnek a római birodalomhoz való viszonyival, az apostolok történetével, a Domitián s Traján alatti üldözésekkel, a keresztyének és zsidók sajátos nézeteivel; tárgyaltnak az első szüriai szakadárságok, eretnekségek, melyek később Mohamednek a keresztyénségről való felfogását határozták volna, a mindinkább áthidalhatlanná váló ür az egyház s a zsinagóga között s a zsidók iszonyatos felkelése 115-ben; felmutattatik az egyházi hierarchia csiráinak fejlődése, mint állított fel a papság, ennek püspökséggé való átalakulása; Vespasián, Titus, Domitián, Nerva és Traján művészi ecsettel festett arcképei állíttatnak szemünk elé.

Az utolsó „az egyház“ czim alatt nem sokára megjelenendő rész, a keresztyénség történetét Hadrián és Antonius Pius alatt fogja tárgyalni és a 160-ik évvel e nagy munkát befejezni.

Nagy-Várad, 1878. jan. 26.

B E L F Ö L D.

Szilágy-Szolnok.

(Népiszkolaügyi új intézkedések.)

Az erdélyi ref. egyházkerület szilágy-szolnoki egyházmegyéjében a tanügy körüli buzgóság örömmel észlelhető; az egyházmegye előljárói — élükön Szabó Pál esperes ural — átlátva,

hogy mily mulhatlan szükséges a népiskolák virágzása, apostoli buzgósággal törekesszük üdvös és czélszerű intézkedések meg-tétele által a nevelésügynek hovatovább nagyobb-nagyobb lendületet adni.

Erre mutat azon indítványnak elfogadása, hogy :

1. Az iskolaszéknek legalább egy tagja az elnöklő lelkész atyafival az iskolát minden héten meglátogatja, látogatását s észrevételét jegyzőkönyvbe vezeti.

2. A mulasztók névjegyzékét a tanító pontosan kijegyzé-ven, minden két hét végén átteszi az elnökhöz, s ez azonnal a községi előjárósághoz, s minden hó végén a járásbeli szolgál-riói hivatalhoz, megjegyzéven, hogy az első két heti átírás nyo-mán hajtott-e be az előjáróság büntetéspénzt, vagy sem, s ha igen, kiktől és mennyit, s átszolgáltatta-e az iskola pénztárába? Ha azonban ez átírásnak sem lenne semmi sikere, tétessék át a mulasztók névsora esperes atyafihoz felsőbb helyre leendő fel-terjesztés végett.

Minden mulasztásért felhajtott büntetéspénz az iskola pénztárába folyik, mely „iskola tők e“ czim alatt kezeltek, — ezen tőkéből az iskolába tanszerekre, szegény gyermekek részére utalványozhat az iskolaszék jegyzőkönyvileg minden évben bizonyos összeget.

3. A tanító minden hirnélküli mulasztást pontosan beje-gyez és a 2-ik pont alatti utasítás szerint a kívánt időben ki is ir. Ha azonban a szülők közül valamelyik helyes okon kéri gyer-mekét az iskolából ki egy bizonyos időre : a tanító csakis 48 órára mentheti fel, s ha e 48 óra nem lenne elégséges, folya-modják az iskolaszék elnökéhez. — Az iskolaszék elnökének jogában állandó kérvényező részére ideiglenes felmentést adni a legközelebbi iskolaszéki gyűlés tartamáig. Ekkor a folya-mod-vány e gyűlés elé terjesztendő, hol alapos okra 1—2 hét sőt egy hó tartamára is felmentés eszközölhető. De ez engedélyezett idő elteltével ha a szülők továbbra is kénytelenek iskolától távol tartani gyermeköket : ismételt kérelmezés szükséges.

Továbbá a tanítóknak kötelességgé tétetik a tanórák pon-tos kitartása, valamint a mulasztások lelkiismeretes feljegyzése ; az iskolaszék minden tagjának, az iskola minden ügyeire leendő lelkiismeretes felügyelése.

Az iskolaszéki rendes ülések havonként egyszer — még pedig a hónap elején — rendkívüli gyűlések pedig szükséghez mérten többször is tartassanak.

Vajha mindez pontosan megtartatnék, hogy általa „az egyház veteményes kertjei“ — az iskolák — felvirágzása elő-mozdittatnék !

A kor előhaladt, népiskoláink a hajdai avult intézmé-nyekkel nem tarthatják fenn többé magukat. Ugyanazért őszinte örömmel kell üdvözölnünk minden egyes intézményt, melynek czélja s rendeltetése a népnevelés ügyét a kor színvonalára emelni, hogy ne legyünk kénytelenek fájó kebellet az irás e szavait venni ajkainkra : „Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.“ Sőt a közművelődés jótékony hatása követke-zében erény, igazság mennyei virágai teremjenek e földön, hogy „gyönyörködjék az Ur az ő népében !“

Isten velünk !*)

D. L.

*) Előbb nem közölhattuk, késett, de el nem késett.

Szerk.

K Ö N Y V É S Z E T .

— *Report of proceedings of the first general pres-byterian council.* „Az Edinburghban 1877. júliusban egybejött első egyetemes prezbiteri nagy gyűlés lefolyásának Jegyzőkönyve a nagy gyűlés ügyeire s a világon levő prezbiteri egyházak statisztikájára vonatkozó iratokkal. Nyomatott a nagy gyűlés rendeletére, kiadta tiszteletes Thomson J. tudor. — Edinburgh. 1877. n8r. 282 l. Ára 6 shilling.

A „bevezető leírás“ ban Blaikie hittanár, mint a nagy gyűlést előkészítő bizottság vezetője (convener) rajzolja a Szö-vetség eredetét, létrejöttét, az amerikai és londoni előtanács-kozmányokat, a szabályzat tervét (1—13 l.). A követek és meg-hivottak (associate) teljes névsora osztályozva országoként; az első napi előtanácskozmány, megnyitás, ünnepélyes fogadta-tás 18—25 l. Aztán jul. 4-től 10-ig tartott naponkénti ülések lefolyása, minden beszédek gyorsirói feljegyzésével 27—274 l. A függelék tartalmazza a végzéseket, bizottságok (számra nyolcz) kiküldetését s a tagok neveit, üdvözlő leveleket Herzogtól, Dor-nerthől, Lechlertől, Zahntól, Christliebtől, Ebrardtól, Daltontól, a bázeliectől, s Genfből Coulin lelkésztől. Végül a világon ta-láltató prezb. egyházak egyetemes állapotáról és statisztikájá-ról országoként szóló értesítések, az 1-ső osztályban Európa 10 országából külön-külön rajzok s adatok; Magyarországról jelentés a 7-ik helyen; a külföldi tagok köszönő levele (fogal-mazta Godet tanár), záradékban betürendes tárgymutató.

Az egyházi statisztikára forrás értékű gyűjtemény e könyv; a protestáns eszméknek szép emléktükre. Bár volna módunk legalább rövidített s tömörített kivonatban — jobb lenne egész-ben — magyarul kiadni ez első nagybecsű gyűjteményt. Mit tett, mire képes a prezbiterián protestánsizmus az 5 világré-szen... itt lüktető életér verését érezhetjük. — Evangyéliomi reformáció üditő szellője fuval minden lapról az olvasóra s az öröm és hálaérzet szállja meg lelkünket, hogy így élünk, eny-nyire erősödtünk, s ujjabb és erősebb jövőhöz reményt meritünk, látva a példából, hogy a ki hű az Urhoz, s az ő lelke szerint ha la d, azon felkél az élet csillaga, mint Jákób csillaga, a romló Jérikók pedig alászállanak.

— *Az amerikai párbajról.* A magyar jogász-gyűlés állandó bizottsága felhívása folytán „véleményül“ irta Körösi Sándor köz- és váltó-ügyvéd s a debreczeni ref. jogaka-démiában ny. r. jogtanár. Debreczen, ifj. Csáthy Károly könyv-kereskedő bizománya, 1878. 8r. 36 l. ára 30 kr. A művelt nem-zetek jogmezején szét és áttekintő alapossággal, emberiségi emeltebb érzettel eltelve ismerteti és bírálja szerző társadal-munk pusztító nyavalyáját. Két helyet idézünk tájékozóul. „A haladást külsőségekben kereső féltudakosság, az álműveltség, a vallást és erkölcsiséget megvető nyegleség, a vastag materia-lismus oly kórokat teremtettek társadalmunkban, melyeket az állami törvényhozások teljesen meggyógyítani képtelenek, és a melyeket egykor csak a vallásos és erkölcsös élet s az ember-nek mint nemcsak anyagi, de szellemi lénynek is felismerése lesznek alkalmasak orvosolni és meggyógyítani (arany szavak! szerk.). Ily társadalmi betegségnek tartom én az öngyilkossá-gokat s a napirenden levő párbajok minden nemét“ (5 l.). A ta-nulmány eredményeül a vélemény ez, „az úgynevezett amerikai párbaj leplezett párbajnak minősítendő, és az — mint az emberi élet elleni büntett — büntető törvénykönyvünkben a tettnek megfelelő államfogház büntetéssel sújtandó“ (36. l.). —

Méltó e mű nemcsak a szakavatottak komoly figyelmére, hanem az ifjuság nevelésével foglalkozókéra is, hogy ennek lelkéből az álfogalmak kiirtassanak s felemeltessék azon tudatra, mit már Seneca így fejezett ki: „homo res sacra“, az evangyéliom pedig így fejezett ki: az ember a szentlélek temploma

— **Egyházmegyei jegyzőkönyv.** Megjelent, Debreczenben nyomtatva, a „debreczeni reform. egyházmegye 1877. nov. 8. Debreczenben tartott közgyűlésének jegyzőkönyve, ívrét 19 l. A 14. szám alatt közölve az egyházmegye szervezete: a) közgyűlés; b) törvényszéki ülés; c) prezbitérium hatásköre általánosan, fejezetek alatt 65 §-ban. — A 19-ik számban a vasárnapügyben tételik kezdeményező lépés; e pontra első dolog: mi egyház és egyháziak menjünk elől és példával, s magunkon kezdjük életbeléptetni az urnapja követelményeit s áldásait.

— **The Young men's magazine** (ifjúsági tár) havi közlönye az „ifjak keresztyén egyesületének“ 38-ik szám, 1878. februári szám, színes boríték, 4-edrét kéthasábos 16 oldal, képpel, egy szám ára 1 d. (5 kr.). A jótékony és széles kiterjedésű ker. ifjak társulatának székpontja London, Aldersgate-utca 165. Nemcsak Nagy-Britannia, hanem a föld egyéb részein működő számos hasonló czélú egyletekről értesítést vehetni e havi közlönyből. Derék titkára Shipton ur kiváló buzgóságot fejt ki, életét szentelvén az ifjuság erkölcsi nemességben tartásának, sok ifju áldja az ő nevét. Fogadja titkár ur e Lap szerkesztőjének is baráti hálás emlékeztetését s üdvözlését! Ha magyar hazánk ifjúsága között is ily társulatok keletkezhetnének egyházas férfiak kezdeményezésére, virulóbb, boldogabb, s hitben erősebb nemzedékekkel gazdagodnék hazánk s az egyház.

— **Egyházi beszéd** az év első napján, írta és elmondotta 1878. január 1-sőjén Rác Miklós a kunhegyesi ref. egyház egyik lelképásztora. (A tiszta jövedelem a kunhegyesi egyház orgona-alapjára adatik.) Egy példány ára 18 kr. Debreczen, 1878. Sr. 14 l. Vezérige IV. Móz VI. 26. Tárgy: „Három jókivánság az év első napján“ Isten adjon békességet 1) szívémben, 2) házunkban, 3) hazánkban. Szakértő vélemény szerint is jeles egyházi beszéd!

K Ü L Ö N F É L É K.

— **Kolozsvár** ref. egyházáról írja a Pr. E. s I. Lap, hogy az egyház valamennyi iskolájának községivé átadása ügyében a városi közegekkel egyezkedni készül, — másfelől új orgona javára tánczvigalmat rendez. Az orgonánál előbb való az iskola; orgonát tánczcal szerezni visszas a puritán szellemmel ellenkezik.

— **Kecskemét.** E városban s a hozzá tartozó tanyákon a lakosság száma 41,195. A múlt évben elemi iskolába járt 2594 (fi 1430); ismétlő iskolába 258 (fi 249); felső népiskolába fiu 12; polgári iskolába leány 65; magán intézetbe leány 7; középtanodába fiu 257, az iskolába járók összes száma 3194; iskolába nem jár 1909. — A 3194 elemi iskolások közül róm. kath. 1798, helv. hitvallású 1036. Működött 53 tanító (ebből rendes 51), az iskolák évi jövedelme 43,175 frt, az iskolák ingatlan vagyonának összes értéke 100,500 frt, tandíjból bejött 2959 frt; állami segély 1050 frt, községi segély 32,178 frt, egyházi segély 1600 frt. Tanítói fizetésekre kiadatott 35,710 frt. (Kecskeméti Lapok.)

— **Sáros-Patak.** A sárospataki reform. főiskolai be-

teg-segélyző egyesület által a főiskolai kórház javára rendezett sorsjáték 1878. év február 9-én kihuzatott s a nyerő számok táblázata szétküldetett, terünk szűk volta miatt csak a kihuzott sorsszámokat említhetjük fel, ezek: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8. Ezüst tárgyak nyerői az 1. 852; 8. 95 és 768, és 894; 6. 189; 2. 248 és 841; 4. 757 és 165; 7. 217 sor és folyó számok. — A nyemrények márcz. 8-ig vehetők át a széniori hivatalban. Ez alkalommal csendes kérdés gyanánt felemlitjük: hát a debreczeni kollégiomi kórház mikor és ki által fog újító javítás alá vétetni? Volt már ez ügyben valami mozgalom, de elaludt. S.-Patakon Dr. Kún Zoltán főiskolai orvos áll a munka élén.

— (Halálozások.) **Lumnitzer Adolf** svedléri ág. ev. lelkész és a VII. bányavárosi egyházmegye főesperese f. év jan. 30-án meghalt. Született volt Lőcsén 1815-ben. — **Pap Károly** a csökmői (Bihar) reform. egyház fiatal lelkésze elhunyt (még ez ideig nem küldetett tudósítás Lapunkhoz e gyász esetről). — **Id. Elek Károly** gyulafehérvári ref. lelkész, azon egyházmegye esperese, erdélyi egyházkerületi főjegyző és igazgatótanácsos; életének 65-ik, papi hivatalának 40-ik évében, f. é. február 14-én elhunyt. — **Bélavári Ferencz** viszlói volt ref. lelkész, a baranyai e. m. nesztora, 77 éves korában folyó évi január 15-én meghalt. A boldogult Debreczenben tanult volt 1816—1822-ig. — **Fadgyas József** ev. lelkész Tésen (1869 óta), elhalt az országos tébolydában 1877. decz. 24-én. Béke velök!!

T Á R C Z A.

Naville Ernő a keresztyénségről.

IV.

A váltság tana.

A Christianismus midőn vigasztalja az embert szenvedései közt, ugyanakkor kielégíti a lelki ismeret szükségleteit is. Minthogy a lelkiismeret hangos szavára alakult az emberben a jónak eszméje: ennek érvényesítése ő reá tartozik, vagy az ő kötelessége azon mérték szerint, a mint t. i. lelkiismerete művelve van; — mert gyakran az ember lelkiismerete meg van romolva. A felvilágosodott emberrel érezteti a lelkiismeret saját tökéletlenségét, midőn elgondolja azon nehéz feladatot, melynek megoldása reá várokozik. A mi több, az ember érzi, hogy ő bűnös, mikor nem teljesítette kötelességét: a bűn érzetéből születik az ember azon állapotja, melyben bűnbocsánatra van szüksége. Az emberiség e szükségletét jött fedezni Jézus, magára vállalván világra jöttekor üdvezíteni a bűn ösvényén haladó embereket.

A chinaiak és az indusok már régenten érezték a bűnfájdalmát és a bűnbocsánat szükségletét. Azon áldozatok, melyek a legrégebb időktől fogva időnként gyakorlatba voltak, bizonyítják, hogy e szükséglet általános volt! Mindamellett is a Christianismusé az a saját jelleg, melylyel hangsúlyozta a bűnbocsánatot és a bűnt: mert Jézus tanított meg minket arra, hogy naponkint ismételjük: „Uram bocsásd meg bűneinket! Uram szabadíts meg a gonosztól!“ Hogy az emberi lélek a keresztyén utra terelthessék, szükségesképen fel kell abban éb-

reszteni a bűnösség érzetét. Csakis az ilyenek nyerik meg a bűnbocsánatot, melyet Jézus szerzett élete — s különösen pedig halála által. Ő nyilvánítja: „*ime ez az óra, a miért én jöttem!*“ s a szent vacsora intézményében nyilvánult azon határozott akaratja, hogy az ő halálára való gondolat váljék központjává az egyház életének. Az apostoli prédikációban a Krisztus halála, a bűnök bocsánatjáért kiontatott vére foglalja el a főhelyet. Ez a váltás ténye. E tény úgy van előterjesztve, mint Istennek műve, ki az ő fiát adta és a ki „a Krisztusban kibékült a bűnös világgal.“ *Ime! ez a váltás ténye!* A mi pedig a megváltás módját illeti: ezt tanulmányozni a theológusok vannak hivatva. A mi minket illet, mi e tényt elfogadjuk úgy, hogy az a keresztyén igehirdetésben előadva van, s csak a világra való befolyását vizsgáljuk.

Befolyást gyakorlott e tan az emberi áldozatok eltörlése körül; mely úgy látszik általánosan divatos dolog volt. Az angolok még 1836-ban is gyakorlottnak találták e rettentő szokást Madratz tartományban: hol csakis 1854-ben szűnt meg a francia missionáriusok közbejöttével. Az áldozat magában foglalja a följajlott dolog elemét; nemkülönben a bűnhődés folytatási kiengesztelődés eszméjét; a mi viszont azon eszmét vonja maga után, hogy minél nagyobb volt a helyrehozandó büntény, annál becsesebbnek kell az azéért áldozatnak is lenni. Igen gyakran a vallásos babona is átfajul emberfalásra s vad ösztönei nyomása alatt lenni megszűnik.

Miként történhetett az, hogy az emberek arra a gondolatra jöhettek, hogy egyik embert megáldozzák a másik üdvösségeért? . . . Ez oly titok, minek okát egyebütt kell keresni; nem pusztán csak az emberi vad természet ösztöneiben.

Még a jól előre haladott civilizáció sem képes megszüntetni az emberi áldozatokat; minek világos bizonyossága Mexikó, s a régi görög és római mysteriumok. Ezt csakis a keresztyén vallás törli el végképen, még napjainkban is ezt míveli Polyneziában azon „Áldozat“ nevében, ki Istentől nekünk adattatott.

Van a keresztről tannak más hathatós következménye is, a mi abból áll, hogy ez legerősebb támasza a vallás erkölcsi igazságoknak. Hát az emberekre, hogy térjenek a válásra s abban maradjanak is meg. Szent Pál látja, hogy szavára a bálványok ledőlnek s felkiált: „Az Isten bolondsága bölcsőbb, mint az emberek bölcsesége.“ Megkísérlették Áfrikát és a hindukat is polgárosítani (civilizálni), de, mert keresztyénalapról volt e kísérlet — czélt nem értek. A quäkerek szinte kísérletet tettek, de csak pusztán a természeti vallással: az eredmény ugyanaz volt. — Igen nyugodtan várhatjuk, hogy ugyanez lesz az eredménye azon kísérleteknek is, melyeket jelenleg indiákon és Japánban a térítésre fordítanak azon Boudhisták, kik elfogadták a keresztyén monotheismust, de abból a Krisztust kiküszöbölték.

Emlékezzünk azon három híres kísérletre a vallásreform köréből, melyek szinte kiküszöbölték a váltás tényét: de, a külső támasz daczára is nem nyerhettek állandóságot, s végre is nyomorúságosan a politikába süllyedtek be. Ilyen kísérlet volt a theophilantrop cultus; mely alapított Párisban 1796-ban. Ilyen volt Chastel abbas-é is 1830-ban, ilyen volt végre Ronge János kísérlete is Némethonban 1844-ben. Mind egyiknek czélja az volt, hogy megtartsák az embereket a válásban: holott a keresztről tanok azokat egymástól távol tar-

tották. Kezdetben úgy látszik, hogy könnyebb dolog valakit a Rousseau vallására vezetni, mint a Jézus Krisztuséra. De a tapasztalás megbizonyította, hogy az előbbi vallás t. i. a Rousseaué egyáltalában nem elégíti ki a lelkiismeretet; nem bírja leküzdeni az emberi lélek elcsüggedettségét és szomorúságát.

A bűnbocsánat tana örömet s reményt ad, mire az embernek oly nagy szüksége van. Beszélj az Isten szeretetéről a pusztában a legnagyobb bűnökkel fertőzött előtt: könyekre fakasztandja az Isten szeretetének hálás elismerése; — közöttünk is, azok kivételével, kiknek nincs magoknak mit szemökre hányni (de ki merné ezt követelni?); ugyanazon isteni szeretet egész erővel fog nyilatkozni, mihelyt a lelkiismeret a maga szavát fölemelendi.

Ha az egymással feloldhatatlanul kapcsolatban levő isteni igazság s isteni szeretet nélkülözhetetlen kellékek arra nézve, hogy az ember éljen; ugyanezek szükségesek arra is, hogy tudjon meghalni. Ha ti nem közelíthettek a kegyelem nyilvánításával a haldoklóhoz: ugyan mit fogtok neki adni? . . . Ezen ünnepélyes perczen nem elégítenek ki némely külső cselekmények; hanem szükség van arra a tanra, melynek ereje a legbűnösebb szívekben is bevégezte azon benső átalakulást, mely létre jött a keresztre feszített, de megtért gonosztevő szívében.

A keresztt, a meggyaláztatás emez eszköze, a pogányok gúnyos tréfáik eme tárgya, ma már úgy tekiütetik, mint a tisztelt életjelvénye; mert ez a vigasztalás eszközévé vált, s életben és halálban erőt ad!

A keresztre lön felszögezve a kegyelem, mely megfelel az ember szívében lévő legbensőbb és legmélyebb óhajoknak.

A Semaine religieuse után közli:

Soltra Alajos,
ráczkevei ref. lelkész.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

H I R D E T M É N Y.

2 - 2

Ép most jelent meg:

GYAKORLATI LELKÉSZET.

Szerkesztő s kiadótulajdonos Vasadi Balogh Lajos, gyúró-kuldói ref. lelkész. Szerkesztőtárs Öreg János, bölcsészettanár N.-Körösön.

Harmadik füzet. **Alkalmi egyházi beszédek.** Ára 1 frt 60 kr. — Egyedül a szerkesztőségénél kapható megrendelés útján. Gyúró, u. p. Mártonvásár. — A kik a Gyakorlati lelkészlet I. II. III. füzetét egyszerre rendelik meg 3 frtért külön kapják, külön a 3 füzet 3 frt 90 kr.

A 3-ik füzet munkatársai: Pap Gábor szuperintendens, Dr. Heiszler József ref. lelkész, Czelder Márton reform. lelkész. Fábrián Mihály harkányi ref. lelkész, Kis Áron főesperes. Kiss Kálmán tanár, Dömötör Bertalan lelkész, Madarász Imre lelkész, Silling Károly lelkész, Tatay Imre lelkész, stb. urak.